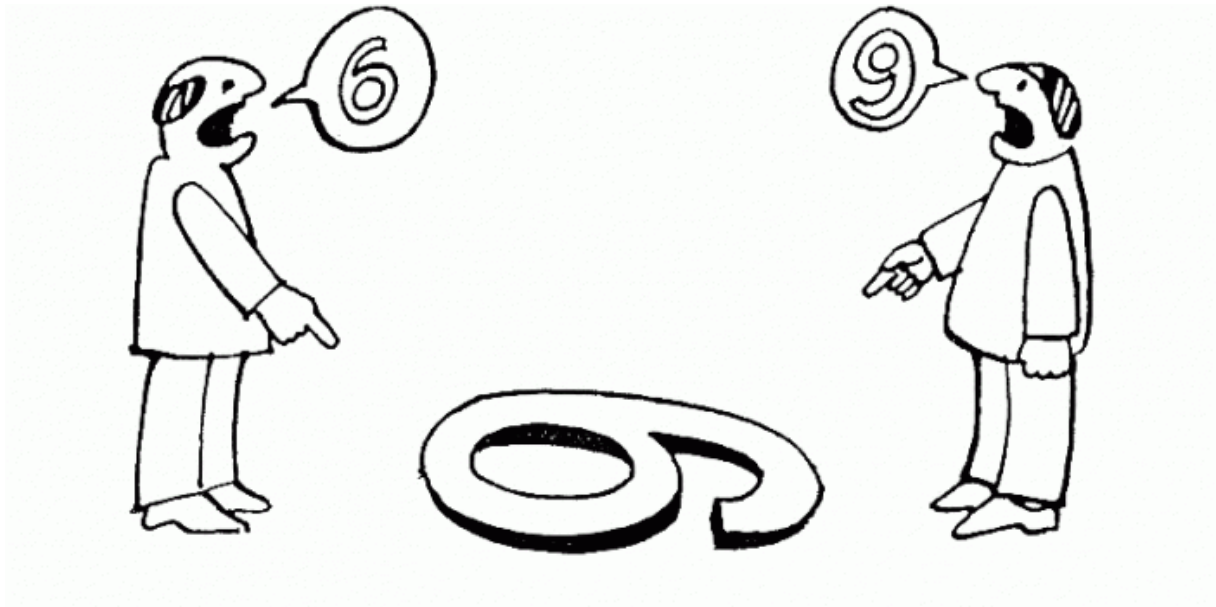


Gündem no.2

Aralık 2020

Hazırlayan: Renginar Dayangaç

Davranışsal ekonomi ve kamu politikaları: neden, nasıl, nereye kadar-(II)



Kamu politikalarının bireyler ve toplum tarafından nasıl algılandıkları başarılarında belirleyici rol oynar.

Kamu politika hedeflerinin önündeki bir diğer engel de bireylerin politikayı nasıl algıladıkları ile ilgilidir. Birey ve çevresi, sürekli ekonomik, sosyal etkileşimlerle halinde bu algıyı güçlendirir ya da güncelleyerek değiştirir. Bu noktada devreye giren davranışsal sapmalardan biri de statüko tercihimizdir. Bir meseleyi nasıl algılayıp kabul ettiysek o şekilde kalması şu pek meşhur karar verme acımızı ortadan kaldırır. Bu bağlamda bireyler ve toplumun algısını güçlendirmek görece kolay, değiştirmekten ise çok daha zordur. Politika tasarımlarında ve yönetiminde bireysel ve toplumsal algıları hesaba katmak görünmez düğüm noktalarını tespit etmeye yardımcı olabilir. Fiyatlandırma, vergi, sigorta veya finansman planlarının algılanan zorluğu ertelemeye, harekete geçmemeye veya görmezden gelmeye (devekuşu etkisine) neden olabilir.

Yapılan araştırmalar, tüketicilerin enerji faturalarındaki fiyatlandırmaları anlamadıklarını ve buna bağlı olarak kendilerine en uygun fiyatlandırma planını ya da tüketim davranışını belirleyemediklerini göstermiştir. Bazı ülkeler enerji tüketimini doğrudan ve anlık takip etmeye yardımcı monitörlerle enerji tüketimi ve bunun ortalama maliyeti hakkında tüketicileri bilgilendirmeye enerji tasarrufuna katkıda bulunabileceğini görmüştür.

Karmaşık vergi ve birim fiyatlandırmalar, teşvikler veya sigorta planları karşısında önseçim ve teklife teslim olan davranışımız, göreceli olarak çok daha basit süreçlerin bile daha da basit olmalarına duyarlı olduğumuzu gösteriyor. Vergi takvimini takip etmek zorunda olmadan bir mektup ya da mesaj yoluyla dürtülmek, uzun kuyruklarda bekleyip vergi formları doldurmadan çevrimiçi vergi ödeme platformlarını kullanmak vergi ödeme oranlarını artırıyor. Teknolojinin getirdiği kolaylıklara rağmen birçok ülkede vergi ödemeleri hükümetler için önemli bir sorun olmaya devam ediyor. İngiltere'de 2010 yılında iktidara gelen Cameron'un kamu politikalarına davranışsal öğeler üzerinden etkinlik kazandırmak için kurduğu BIT (Behavioral Insights Team) ilk çalışmalarına vergi sisteminin verimliliğini artırma yollarını aramakla başlamıştır. Yapılan kontrollü deneylerde, internet üzerinden vergi beyanı doldurma oranının, beyan doldurma adımlarından sadece biri kaldırıldığında %22 artışı gözlemlenmiştir (Halpern, 2015). 2 yıllık görev süresinin sonunda BIT, vergi beyanları ve ödemelerine dair süreçleri sadeleştirerek ve etkinliğini artıracak basit *dürtmelerle* 300 milyon poundluk bir ek vergi geliri elde edilmesine yardımcı olmuştur.

Akranlar, sosyal normlar ve mekan

Enerjide sürdürülebilirlik hedeflerini tutturmak için, vergilendirme ve teşviklerle tüketimi düzenlemek, çevreci planlar sunmak, enerji ve su tüketimini vergilendirerek engellemek gibi çözümler arzu edilen enerji tasarrufu seviyelerine erişmek için yeterli gözükmezken; basit enerji verimliliği etiketleri, tüketicinin **kısıtlı dikkatini** ve hesaplama kabiliyetini enerji tasarrufu yönünde dürterek bu ürünlere olan talebi ve pazardaki rekabeti diğer teşvik ve vergi politikalarını destekleyecek şekilde etkiler gözüküyor. Sosyal normlar ve karşılaştırmaların da arzu edilen davranışı ön plana çıkaracak şekilde kullanılması enerji tasarrufu ve geri dönüşüm alanlarındaki politikalara çok önemli destek sağlıyor.

Bireylere, benzer haneler, yerel veya bölgesel ortalamalar ile karşılaştırılmalı enerji faturaları göndermek ya da geri dönüşüm oranlarını sunmak davranışı norma göre ve uzun dönemde kalıcı olarak düşürüyor. ABD’de bir üniversite yurdunda asansörün yanındaki merdivenlere yerleştirilen “Bu binadakilerin %60’ı merdivenleri kullanıyor” yazısının yazı duvardan kaldırıldıktan sonra bile kalıcı olarak merdiven kullanma oranını artırdığı gözlemlenmiştir.

Uyum sağlama isteğimiz sosyal norma ve mekana dair ön plana çıkarılan özelliğe (örnekte merdivenler) duyarlılığımızı artırıyor. Mekânın bireylerin davranışını iyi yönde teşvik etmek üzere yeniden tasarlanması da politikaların etkinliğini artırıyor. Sensörlü su ve aydınlatma sistemleri ve dikkat çekici renklerle boyanmış geri dönüşüm çöpleri, sağlıklı yaşam vurgusu yapan sloganlarla boyanmış merdivenler, hız kesiciler, şerit ayırıcı çizgiler vb. artık kanıksadığımız mekânsal dürtmelerden sadece birkaçı. ABD’de bir okul kantininde sadece sağlıklı yiyecekleri daha görünür ve erişimi kolay yerlere yerleştirmek, öğrencilerin seçimlerini sağlıklı yiyecekler yönünde belirgin bir şekilde değiştirebilmiştir. Sigara paketlerinin üzerindeki görseller vergi politikaları yoluyla tüketimi arzu edilen seviyelere çekmenin mümkün olmadığı noktada etkinliği artıran bir kaldıraç olarak devreye girmiş ve tüketimde önemli bir düşüş davranışını tetiklemiştir. Yıllarca sağlıklı beslenme alışkanlıklarını tarif etmek için kullanılan besin piramidi bireylerin yemek seçimlerini somut bir yardımcı olarak farklı yiyecek gruplarının olması gereken payını gösteren bir tabak görseli olarak kullanılmaya başlanmıştır. Arzu edilen davranışı teşvik etmek üzere insan yüzleri ve göz resimlerinin kullanılması mekânsal dürtmelere diğer örneklerdir.

Davranışsal kaldıraçlar, dürtmeler ve sosyal refah

Davranışsal kaldıraç ve dürtmeler düşük maliyetlerle, fiyatları ve seçimleri kısıtlamadan davranışları değiştirmeye yardımcı oldukları oranda sıkça başvurulan politika araçları olarak karşımıza çıkmaya devam ediyor. BIT’in İngiltere kamu kurumlarına sağladığı önemli katkılardan etkilenen birçok ülke (ABD, Avustralya, Türkiye, Danimarka gibi), ulusal veya yerel düzeyde benzer politikaları üretebilecek ekipler kurmuşlardır. Genellikle birey davranışlarındaki değişimler veya maliyet etkinliği karşılaştırmaları üzerinden sonuçları değerlendirilen davranışsal kaldıraçlar veya dürtmelerin yaygınlaşması sosyal refaha olan katkılarının tam olarak nasıl ölçülmesi gerektiği tartışmalarını da beraberinde getiriyor.

Bazı araştırmalar dürtme ve davranışsal kaldıraçların görünmez maliyetlerine dikkat çekiyor. Bu maliyetleri, dürtmelerle davranışı uyumlaştırma çabası ile ilişkili doğrudan maliyetler veya dürtmeye bağılı **duygusal verginin** yol açtığı fayda kayıp/kazançlar olarak hesaba katmak gerekliliğine işaret ediyorlar: örneğin sigara paketinin üzerindeki görsellerin tetiklediği negatif duygu bir duygusal vergi ve fayda kaybı olarak yorumlanabilir ve satın alınan bir sigara bırakma danışmanlık hizmeti de davranış değişikliği için ortaya çıkan ek maliyettir. Araştırmacılar bilgi ve dürtmelerin sosyal refah etkisinin dağılımının bireyler arasında eşit olmayabileceğinin dikkate alınması gerektiğini vurguluyor (Lerner vd., 2004; Loewenstein ve O'Donoghue, 2006; Shubert, 2017).

Thaler ve Sustain (2003) **dürtmelerin kamu politikalarında kullanılmasının felsefi temelini bireylerin seçme hakkını sınırlamadan yine bireylerin kendi faydalarını artırır yönde küçük dokunuşların, parasal teşvikleri veya seçenekleri değiştirmeden, seçim mimarisine dahil edilmesi olarak tarif ediyor.** Bunu manipölasyon olarak değerlendirenlere ise bireyin davranışının her zaman için verili bir ortamda ve çeşitli etkileşimlerle gerçekleştiğini göstererek, bunun alternatifinin halihazırda piyasa ekonomisinin dürtmelerine göre birey ve sosyal refahın belirlenmesi ve paylaştırılmasını kabul etmek anlamına geldiğini vurguluyorlar.

Veriye dayalı rekabet stratejileri, tüketicilere dair yüksek miktarda bireysel verinin toplanarak çok kısa zamanda analiz edilmesi ve anlık dürtmelerin tasarlanmasını mümkün kılıyor. Araştırmacı ve politikacılar, davranışsal kaldıraçların ve veriye-dayalı dürtmelerin hem piyasalarda hem de kamuda daha sıkı etik kurallara bağlanarak bireysel ve sosyal manipölasyona karşı koruma sağlamaları gerektiğini savunuyor. Diğer taraftan politikaları tasarlama sorumluluğunu alan politikacıların da birey olarak davranışsal sapmalardan mustarip olmalarının ve kararlarının rasyonelliğinin tartışılmasının gerekliliği, davranışsal bulguları ekonomi politiğin gündemine getiriyor (Berggren, 2012). **Standart ekonomi politikalarını desteklemek için veriye-dayalı ve davranışsal kaldıraç ve dürtmeler içeren kamu politika araçlarının etkileyici sonuçlarına rağmen uzun dönemli sonuçlarına dair kesin karar henüz verilmiş denemez.**

Elde edilen heyecan verici kazanımları kutlarken, madalyonun diğer yüzü ve/veya yüzlerinde insan davranışındaki sapmalara dair tespitlerin ekonomik etkilerle kullanılmasının sonuçlarının neler olabileceğini daha yakından anlamaya çalışıyoruz. Davranışsal ve ona hızla eşlik eden neuro-ekonomi bulgularının bireyin ve toplum refahını gözetici şekilde kullanılmasını sağlayacak çerçeveyi bir an önce belirlemeye ihtiyacımız var. Tüm bu gelişmeleri takip ederken, davranışsal ekonomi öğrencileri, araştırmacılar ve politika yapıcılara az ve öz hatırlatma Thaler'in kendisinden, kendi kitabını her imzalayışında not etme ihtiyacı duyduğu gibi geliyor:

"İyilik için dürtün! (Nudge for good!)"

Referanslar

- Benartzi, S., Beshears, J., Milkman, K. L., Sunstein, C. R., Thaler, R., Shankar, M., Tucker-Ray, W., Congdon, W. J., Galing, S. (2017).** Should governments invest more in nudging? *Psychological Science* 28(8), 1041–1055.
- Berggren, N. (2012).** Time for behavioral political economy? An analysis of articles in behavioral economics. *The Review of Austrian Economics*, 25(3), 199–221.
- Halpern, D. (2015).** Inside the nudge unit: How small changes can make a big difference. Random House.
- Lerner, J. S., Small, D. A., Loewenstein, G. (2004).** Heart strings and purse strings: Carryover effects of emotions on economic decisions. *Psychological science*, 15(5), 337–341.
- Loewenstein, G., O'Donoghue, T. (2006).** We can do this the easy way or the hard way: Negative emotions, self-regulation, and the law. *The University of Chicago Law Review*, 73(1), 183–206
- Schubert, C. (2017).** Green nudges: Do they work? Are they ethical?. *Ecological Economics*, 132, 329–342.
- Thaler, R. H., Sunstein, C. R. (2003).** Libertarian paternalism. *American economic review*, 93(2), 175–179.